

PRILOZI ZA POLITIČKI ŽIVOTOPIS IVANA GABELICE (1939.–2022.)

Stara je istina da nekrolog često govori više o onome tko ga piše, nego o onome u čiju je čast napisan. To vrijedi i onda kad pokojnika nismo osobno poznavali, ali zbog nekih razloga pokušavamo nešto kazati o njegovoj ulozi i njegovu simboličkom značenju, odnosno o našim pogledima na njih i našem odnosu spram njima, a pogotovo to vrijedi onda kad smo pokojnika poznavali i kad je on, bio sâm toga možda i nesvjestan, u većoj ili manjoj mjeri na neki način, izravno ili neizravno, obilježio, a u nekim trenutcima i odredio naše živote.

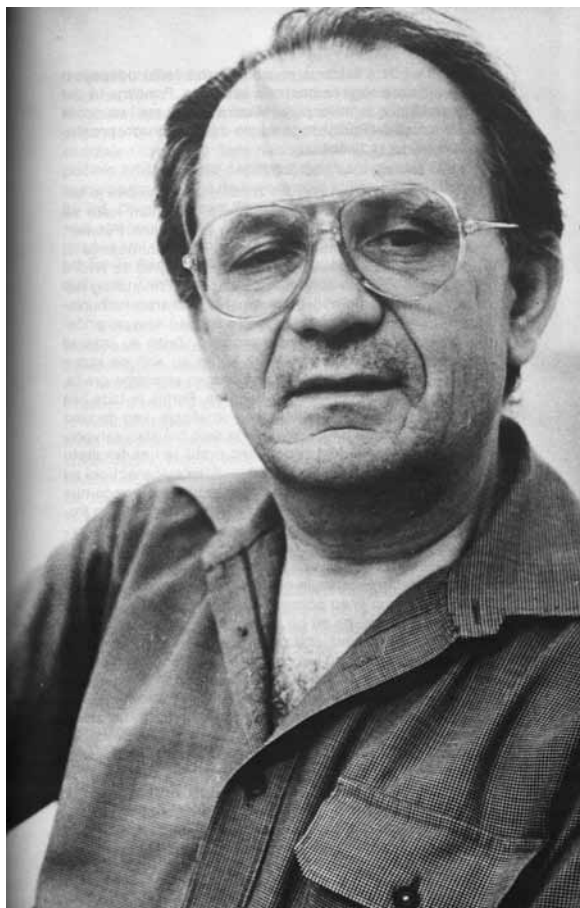
Zato sam se skanjivao staviti na papir koje slovo o Ivanu Gabelici (1939.–2022.), čovjeku s kojim su moji roditelji prijateljevali još u predzatorsko, gimnazijsko doba (uostalom, i on i oni su, tko više, a tko manje, već iz gimnazijskih klupa otišli pravo na društveno-koristan rad, u dražesne kombinatne za preodgoj i izgradnju naše socijalističke samoupravne zajednice: on na Grgur – koji, dakako, u državi što je raskrstila s religijom nije smio biti Sveti, kao što je stoljećima prije toga bio – moji nešto dulje na Goli odnosno u Požegu), pa sam i sâm za njega znao – da ne kažem: poznao ga – otprilike odonda otkad znam za samoga sebe, to jest iz doba kad sam od roditelja naizust učio prve Kranjčevićeve i Matoševe stihove, ili onaj distih iz Goethe-ova „Fausta“: „Kad smijem birat’, rajnskoga ću vina / Najbolje dare daje domovina...“

Pamtim, dakle, čak i neke prizore i anegdote iz rane dječje dobi; s vremena na vrijeme – dosta rijetko – viđao sam ga kao sveučilištarac 1984.–1988., a onda puno češće u vrijeme osnivanja prvih političkih stranaka, od ljeta 1989. nadalje, da bih ga posljednjih desetljeća susretao razmjerno često, za kavanskim stolom ili kad bismo skupa predstavljali knjige – i njegovu i mnogih drugih – u Zagrebu, Splitu, Sisku, Imotskome, Varaž-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

dinu i drugdje, redovito i putujući skupa, i raspravljajući uvijek o političkim prilikama i našoj povijesti 20. stoljeća, uvijek o istim pojavama i istim procesima, a samo iznimno i vrlo rijetko o nogometu (kad bi me neizostavno, sa stanovitim dozom blagog prijekora, podsjetio na to da je moj otac u ranoj gimnazijskoj dobi iz racionalnih (dakle: nacionalnih) pobuda počeo navijati

Ivan Gabelica (1990./91.)

za zagrebački „Dinamo“ – pa onda kasnije tako odgajao svoju djecu, a oni svoju – dok se je on, Gabelica, s istom pomišlju borio na isti način, ali je na koncu podlegao, pa je ostao ono što je oduvijek bio – hajdukovac, zbog čega mu srce i sad zaigra svaki put kad na zelenoj travi ugleda bijeli dres ...).

I možda bih zbog tih i takvih slika i dojmova odustao od ovog teksta koji je namjestak uobičajenom nekrologu – hrpi često patetičnih i suvišnih fraza – da nema one nesretne natuknice o njemu u četvrtom svesku *Hrvatskoga biografskog leksikona*.

Plodovi Revolucije

Tamo je, naime, Ivan Gabelica milosrdem našega leksikografskog Olimpa, na kojem kao da ima onih što će zauvijek čuvati tekovine Revolucije i na kojem će se vječno baniti njezini pasdarani, počašćen

podjednakim prostorom kakvim je počašćen legendarni bombaš Boško Buha, skoro triput manjim od onoga što ga je dobio Zvonko Ivanković-Vonta (s tim da se o Buhi i o Vonti navodi još i literatura, dok nje kod Gabelice nema: njemu i o njemu kao da nije imao tko pisati!), ali ipak otprilike pet-šest puta manjim od, recimo, Prvislava Grisogona, čovjeka koji je iza sebe ostavio par uglavnom bezvrijednih knjižuljaka i niz ideoloških članaka u listovima našega srbohrvatskog i orjunaškog otpada te biltenima jugoslavenskih integralista i srpsko-jugoslavenske (četničke) emigracije (da ovdje ne ulazimo u ono znamenito i zlokobno navodno pismo nadbiskupu Stepincu iz veljače 1942., koje mu je pripisivano, a čije je autorstvo odlučio osporiti tek one značajne i znakovite 1953., kad je to pismo već odavno polučilo svoje mračnjačke svrhe, i u Jugoslaviji i izvan nje, a jugoslavenski režim prekinuo diplomatske odnose s Vatikanom), ali će svoje mjesto u tim panteonima intelektualno-političke trgovine osigurati kao pravovjerni mason i kao jedan od najdosljednijih apostola, da ne kažem vjerovjesnika vidovdanskog pijemontizma.

No, ako bi tkogod pozavidio Gabelici što ga je *Hrvatski biografski leksikon* ipak počastio natuknicom – jer tamo se ne spominju toliki koje bi Hrvatska trebala pamtiti zbog naraštaja koji dolaze (dakle:

Naslovnica stranačkog lista

i zbog sebe) – neka ga zavist odmah prođe: premda kratka, natuknica koju je, kao i onu o Grisogonu, potpisao odavno pokojni Mladen Švab, obiluje površnostima i očevitim, lako provjerljivim pogreškama koje su zacijelo više plod nemara i nerada nego zle nakane, ali su tim zabavnije onima koji znaju da je Gabelica desetljećima stanovao ni stotinjak metara od zgrade Leksikografskoga zavoda, pa ga se – ako je već bilo teško prolistati novine i konzultirati službene evidencije – iz te kule bjelokosne nije moralo nadaleko tražiti, da potvrdi ili opovrgne koji navod, jer ga se je moglo svakodnevno sresti i, onako s nogu – jer malo kad Gabelica nije bio spreman i na razgovor i na šalu,

prema onoj Starčevićевой: kad nisam za šalu, nisam zdrav – provjeriti, je li doista robijao onda kad tamo piše da je robijao i samo tada kad tamo piše da je robijao; je li u Hrvatski sabor doista (i kada?) izabran s liste Hrvatske demokratske stranke; je li doista na listi Hrvatske stranke prava 1995. izabran (valjda ponovno?) u Sabor; i je li doista 1996. opet „došao na čelo“ Hrvatske čiste stranke prava.

Kad, dakle, tako površne znaju biti i takve, načelno više nego korisne (pa najčešće i dosta pouzdane) publikacije koje po logici stvari nastaju bez žurbe i uz mnogostruki nadzor, onda u ovom vremenu koje ne pamti ništa, a cijeni još i manje, možda imamo i obilje zabilježiti fragmente koji

bi jednom mogli poslužiti onima koji će imati više ljubavi i savjesti od našeg naraštaja; možda i kao prilog povijesti hrvatske nacionalističke misli, misli koju je Ivan Gabelica cijeloga života zastupao uz dlaku svima i svakomu, u pravilu na svoju ovozemaljsku štetu; misli koja je danas, u samostalnoj Hrvatskoj, nažalost, obezvrijeđena i prostituirana, pa ju – za razliku od njega – nerijetko personificira kojekakav klatež, visokoumni kokošari i ordinarni lupeži, krivotvoritelji vlastitih biografija, skupljači mrvica s tuđeg stola, barabe i pozitivistički kvazifilozofi stvarnoga i političkog objeda o tuđem trošku, oni što se prodaju za zdjelu leće, čak i ljudi koji se odriču i te misli, pa i više od toga: koji se po potrebi odriču i Hrvatske kao takve.

Zato, evo, donosim nekoliko bilježaka za politički portret Ivana Gabelice, znajući da je njemu – piscu niza vrijednih polemika i autoru inače sjajne i teško nadmašive studije o nadbiskupu Stepincu – ta, politička, nacionalna i nacionalistička dimenzija bila i ostala jedino važna: sve ostalo su bili samo njezini prilozi, vrlo rijetko i praktični ulozu i nju: za razliku od današnjih mešetara, on naime za trgovinu tog tipa nije imao smisla niti je na nju bio spreman pristajati.

Iz pionirskog doba: ljeto 1989.

Možda nitko kao Ivan Gabelica nije zaslužan (ili kriv, kako se uzme) da se i sâm već u lipnju 1989. godine nisam našao u redovima Hrvatske demokratske zajednice. Među osnivačima te stranke, na onoj znamenitoj reprizi anindolske manifestacije; na skupu koji je održan u prostorijama jarunskoga nogometnoga kluba – dok je Gabelica s prijateljima u Savskome mlinu uzalud čekao Godota koji je tvrdo obećao da će doći – imao sam bliske, čak najbliže rođake.

Premda su ih kasnije skupno i podrugljivo nazivali putnicima u osječkom autobusu, ponekad i slijepima, pouzdano znamem da nisu bili slijepi. No i oni su se – valjda kao i svi ostali koji su sudjelovali u tim događajima, napose oni mlađi – odmah razmiljeli po Hrvatskoj kako bi okupili ljude i osnovali ogranke te stranke. Formalno, bilo je to i dalje zabranjeno; stvarno – strah je iz dana u dan bivao sve

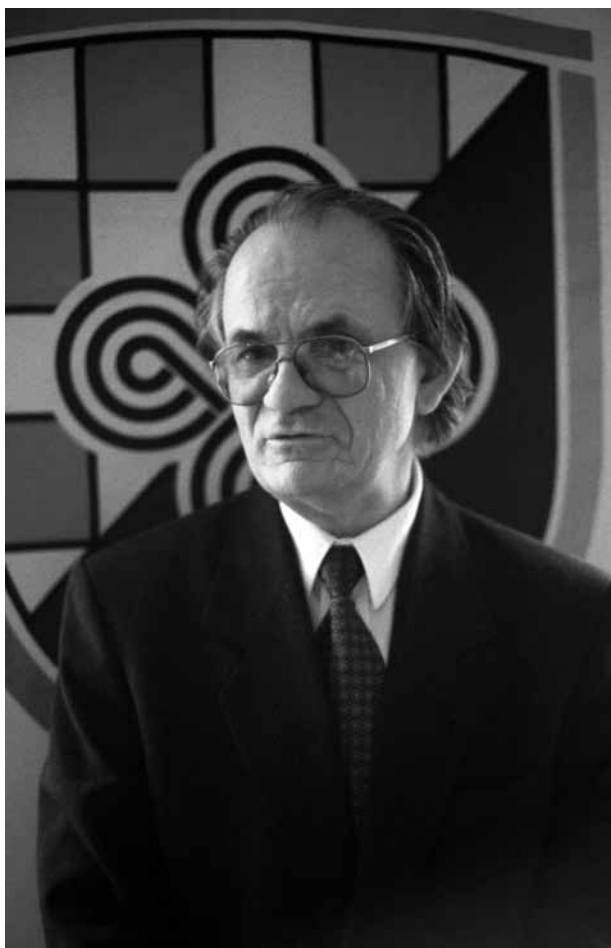
nešto ranije u *Maruliću*; štoviše da bi mu bio onemogućio i onaj veljački govor u Društvu književnika Hrvatske – govor u kojem su prvi put nakon 1945. u Hrvatskoj javno spomenuti Boričevac, Krnjeuša, Španovica i druga zabranjena mjesta našega kataklizmičkog stradanja od ruke takozvanih osloboditelja i antifašista – da je za taj članak znao.

A o čemu se je radilo?

Ivan Gabelica je o Radiću do smrti imao povoljnije mišljenje nego što sam ga i u to doba imao ja sâm, koji sam i tad bio spreman braniti vlastite poglede na *naše ljude i krajeve* – a pogotovo nego što ga imam danas, kad imam nešto više znanja, puno više godina i jednaku volju – ali u tom članku u *Maruliću* nije pothranjivao pučke petparačke mitove o suutemeljitelju Hrvatske pučke seljačke stranke, nego je, blagim tonom, odmjenjeno i dokumentirano, podsjetio na to da se u programu te stranke ispovijeda načelo tzv. hrvatsko-srpskoga narodnog jedinstva, i da je Radić i u idućih četvrt stoljeća ne jednom pokazao koliko daleko (ni)je odmaknuo od tog uvjerenja, što njegovu narodu dakako nije koristilo.

Ljetna je vrućina u Imotskome bila pa-sja, kao što je obično pred kraj lipnja ili početkom srpnja, a tada, prepričavajući tu zgodu na terasi restoranta *Zagreb*, Gabelica nije bio siguran, spočitava li mu Tuđman tu kritiku Radića iz pragmatičnih pobuda, zbog političke taktike – jer Radić je u to doba i više nego danas funkcionirao kao mit, jamačno više zaslugom Puniše Račića nego vlastitom – ili možda Tuđmana taj političar neodoljivo privlači zbog slavenske i jugoslavenske dimenzije njegove politike; prvo bi, naime, Gabelica nesumnjivo shvatio, pa zacijelo i prihvatio, drugoga se je bojao, jer je Tuđmanova jugoslavenska prošlost, i jugoslavenska prošlost mnogih oko njega, bila takva da je pothranjivala tu bojazan.

Tuđmanu, međutim, nikad nije oprostio način na koji su braća Veselice, on i prijatelji bili izigrani toga lipnja. A prigodom jednog od skupova njihove stran-

Ivan Gabelica kao predsjednik HČSP-a

ke koja je nastala kao neželjena frakcija Hrvatske demokratske zajednice, s Markom smo Zdenko Lozo i ja za lokalnu *Imotsku krajinu* – list što je pokazivao ambicije biti više od lokalnoga – napravili opširan razgovor o događajima oko osnivanja Tuđmanove stranke. Svjesni da list omeđen već nazivom i mjestom izlazenja, sa skromnim tehničkim i nikakvim financijskim mogućnostima, ne treba i ne može takve razgovore voditi onako kako ih vode takozvani veliki mediji – od danas do sutra, o općim temama i s općim frazama – pokušali smo što temeljitije rasvijetliti te događaje i omogućiti Veselici da izloži svoj pogled na *kvadraturu hrvatskoga kruga*, i da o tim događanjima kaže sve što misli da treba kazati, pa možda i više nego što je prvotno kanio kazati.

Za razliku od njega i od Zdenka, sâm o tome nisam mogao suditi nego iz treće ruke, jer u zagrebačkim događanjima nisam sudjelovao čak ni kao promatrač – diplomiravši u lipnju 1988., s obitelji sam se vratio u zavičaj i odmah počeo kod oca raditi kao odvjetnički vježbenik – ali sam

bio svjestan važnosti tih događaja, možda i pretjerujući u pridavanju im prijelomnog značenja, i stalno strahujući da nam je povijest nametnula zlokobnu vezu između Tuđmanova rodnog mjesta i one latinske *nomen est omen*: ničega se nisam bojao kao toga da bi se Veliko Trgovišće moglo izroditi u veliko trgovište.

Dojmovi, pak, i predodžbe Marka Veselice o tome lipanjskom raspolu bili su istovjetni Gabeličini-ma – što je i razumljivo, jer su i te dojmove oblikovali zajednički – a ja i sad držim kako taj razgovor zaslužuje da ga ne zaobiđe nitko tko se bavi poviješću ondašnjih događaja i njihovim dalekosežnim posljedicama. No, time što je bio kritičan, pa povremeno i bijesan na Tuđmana, i tada i kasnije, ne znači da je Gabelica bio slijep za njegove sposobnosti: i kad bi se ljutio što posljednje godine svog života provodi kao „star čovjek u partizanskoj državi“ – tako je, naime, obično odgovarao na usputni upit kako je – Gabelica je uvijek bio spreman priznati da

je Tuđman i u ono doba pokazao najviše spretnosti, odvažnosti i sposobnosti, pa je posve jasno kako bi mu, da su se stvari u Bosni i Hercegovini razvile onako kako je Ivan maštao da će se razviti, bio spreman sve oprostiti: i Košutića i Manolića, i privatizaciju i Mesića, i novopečene Hrvate i novopečene bogataše, i štošta drugo.

Pristao bi, dakle, uvjeren sam, na takav, taktički i politički uzmak; na onaj ideološki, duhovni, zasigurno ne bi: uvjeren sam kako s Tuđmanom, njegovim epigonima i bogato plaćenim šarenim papigama koje mehanički ponavljaju tuđe misli, nikad, baš nikad ne bi recitirao brezovičke bajke niti sudjelovao u kojekakvim *zavnohijadama*: oko toga Gabelica nije dvojio ni krzmao, jer – na jednoj su strani bili oni koji su, sa svim svojim ograničenjima, hipotekama i teretima, u ono doba bili jedini koji su ipak gradili i branili hrvatsku državu, na drugoj oni koji su ju za tuđi račun rušili.

To je bila međa preko koje se nije moglo prijeći. To je međa koju nije bio spreman prijeći ni u ovom časopisu, kad mu je svojedobno uskraćeno pravo na objavljivanje

kritičkih opservacija o tzv. Danu antifašističke borbe, jer je uredništvo *Političkog zatvorenika* – ne prvi, ali svakako zadnji put (jedan od prethodnih, onaj s cenzurom uspomena moje majke, sažetih u dvije-tri kartice teksta, opisao sam na drugome mjestu!) – ocijenilo da se ti njegovi pogledi „kose s državnom politikom“, posve pogriješno misleći da je poslanje ovog časopisa voditi „državnu politiku“, pa time, posljedično, veličati ovdašnje Kominternine agente, namjesnike i protuhe poput Steve Krajačića, Ivana Gošnjaka i drugih, koji su palili hrvatska sela i ubijali ljude, ne bi li ih natjerali u šumu.

Ako pak netko – a bit će takvih, jer to je opaska koju smo na svakom koraku slušali za Ivanova života, pa i na mirogojskom sprovodu – ustvrdi kako mu je upravo to njegovo tvrdoglavo ustrajanje na načelima i nepokolebljivo zastupanje vlastitih uvjerenja zatvorilo vrata stvarnog sudjelovanja u oblikovanju sudbine ovoga naroda, onda će biti nužno postaviti pitanje: postoji li ijedan – jedini jedini! – hrvatski nacionalist koji je u suvremenoj hrvatskoj državi dobio položaj koji nije bio trećerazredni, ili još gore: položaj u kojem nije služio tek kao smokvin list?!

Sâm već desetljećima uzaludno tražim dokaz o protivnome, pa ga ne uspijevam pronaći. I ako je tako, ako doista nema dokaza o protivnome, nije li rješenje odgonetke ipak negdje drugdje, a ne u tobožnjoj Gabeličinoj zasukanosti i tvrdoglavosti? Nije li možda ipak točno ono što, zlostavljajući i sebe i druge, ponavljam toliko godina: da svi naši današnji porazi izviru iz poraza koji se je zbio prije nego što se je većina nas rodila, i iz sotonske mržnje ondašnjeg pobjednika kojom s društvene pozornice nisu uklonjeni samo zagovornici drugih, hrvatskih političkih rješenja, nego je istrijebljena malne cjelokupna intelektualna, politička, kulturna i gospodarska elita hrvatskog naroda?

Takozvano ujedinjenje pravaša

A tog ljeta 1989. Gabelica je i u Imotskome pripovijedao kako u Zagrebu postoji nekoliko skupina koje pripremaju obnovu Hrvatske stranke prava – jedni pritom poglédaju na emigrantski Hrvatski oslobodilački pokret, drugi se obaziru za

U Bleiburgu

Tuđmanom, a treći bi i jedno i drugo i treće (samo ne znaju što je to treće) – pa da je i sâm sudjelovao u tim razgovorima i inicijativama (jamačno znajući o Starčeviću i pravaštvu više od drugih, a i živeći u skladu sa starčevićanskim načelima koja su, kao što ćemo uskoro vidjeti, mnogim tzv. starčevićancima bila bliska koliko i javanska mitologija), a onda je ocijenio da bi se zbog tih razroznosti i prepiraka stvar s obnovom Hrvatske stranke prava mogla izjaloviti, zbog čega je novo vino možda bolje lijevati u nove bačve: o nama pak ovisi hoće li ono imati starčevićansku aromu ili ne.

Mnogi su Imočani, i ne samo oni, u to doba iz sličnih razloga stali uz Hrvatsku demokratsku stranku koju je u prvo vrijeme formalno predvodio Vladimir Veselica, ja ipak nisam – premda je Zdenko Lozo na mirogojskom sprovodu podsjetio

na koji nas je način Ivan htio privući do-rađenim stranačkim programom kojemu je sada bio glavni autor – jer sam imao premalo godina da bih otprio ono što je bilo u izvornome, Veseličinu: *zavnohijade* i socijalističke saveze u ma kojem obliku i u ma kojem stranačkom dokumentu, pa sam početkom travnja 1990. pristupio netom obnovljenoj Hrvatskoj stranci prava.

Ona je na izborima nastupila u sastavu Hrvatskog bloka (ali bez vlastitih kandidata!), predvođenog Tuđmanovom Hrvatskom demokratskom zajednicom; Gabelica je, škripeći zubima, bio u stranci što je ušla u Koaliciju narodnog sporazuma. U Bloku su, pored Hrvatske demokratske zajednice, Hrvatske stranke prava i Čičkove frakcije Hrvatske seljačke stranke, bili i Šošićeva Hrvatska stranka te Demokratska akcija Hrvatske (što je, eto, nepoznanica i *Hrvatskoj enciklopediji!*);

u Koaliciji su bili Hrvatska demokratska stranka, Hrvatska kršćansko-demokratska stranka, Hrvatska socijalno-liberalna stranka, Socijaldemokratska stranka Hrvatske, frakcija Hrvatske seljačke stranke koju je predvodio stari i poodavno trošni Nikola Novaković te još neke manje grupacije, sve začinjeno *vegetom* smiješanom od Mike Tripala, Savke Dabčević-Kučar, Dragutina Haramije i Srećka Bijelića te, da ne uzmanjka Topuskog, Ivana Supeka, čovjeka uvjerenoga da se je u njemu udružila sva pamet ovoga i još nekih svjetova.

Na izborima je ta *bevanda* doživjela poraz, a s njom je poraz pretrpio i Ivan Gabelica. Nije bio jedini u sličnom položaju, ali – primio ga je teško, kao da je zaboravio onu da u svom selu nitko nije prorok. Sjećam se, moj je otac rezultate izbora u našoj izbornoj jedinici komentirao riječima, da narod koji je tako birao, i koji je umjesto Gabelice izabrao njegova protukandidata – suviše je ovdje trošiti prostor na čovjeka koji je u općenitim predodžbama simbolizirao sve što Gabelica nije – zapravo nije zaslužio slobodu i državu. Iz perspektive 15. siječnja 1992. taj se je komentar mogao činiti pretjeranim; iz perspektive današnjega doba prije bi zasluživao da ga se nazove proročanskim. „Pali smo, braćo, duboko smo pali!“ – zapravo se je već tada moglo kliknuti, poput Matoša, na tragu Tome Blažeka iz davne 1836., pa onda Kumičićeva Zvonimira iz *Kraljice Lepe* ili one poznate Harambašićeve saborske tužaljke.

A i da nije doživjela izborni debakl, prividno moćna Hrvatska demokratska stranka teško bi preživjela: neovisno o ulasku u jednu posve neprirodnu koaliciju kao što je bila Koalicija narodnog sporazuma, ona je sama po sebi bila mehanička koalicija; na čelu tisuća i tisuća bezimernih, običnih ljudi te često visoko naobraženih i lojalnih članova našla se je skupina ambicioznih pojedinaca koji su o raznim bitnim pitanjima mislili različito, a nije bilo onoga što bi ih makar privremeno moglo držati na okupu: vodstvo ili – vlast; vlast, sa svim onim što ona donosi i u uređenim državama, a kamoli u nesređenim, kaotičnim prilikama.

Što bi, doista, čvrsto povezivalo Ivana Gabelicu, Slobodana Praljka, Đorđa Pribičevića i Đuru Njavru, da ne nabrajam dalje? A osim po novinskim vijestima ili

besplodnim polemikama – u kojima se Gabelica nije ustezao sudjelovati – ne znam kako je tekao proces unutarnjeg rastakanja koji je okončan doslovnim mrvljenjem stranke u prah i pepeo, jer – počeo je rat i bilo je prječih i važnijih stvari od toga: u vrlo rijetkim zgodama kad bi se išlo u Zagreb, vožnja je trajala desetak sati (i to u onim sretnim razdobljima kad se je računalo da se preko Vratnika i Brinja može koliko-toliko sigurno proći, jer znali smo ići i na Fužine i Delnice!), s još nekoliko sati čekanja na trajekt Prizna – Žigljen, uz uvjet da trajekt uopće vozi.

No, ako to ne znam iz prve ruke, znadem iz prve ruke ono o čemu sam opširno pisao u članku „Sporovi i rascjepi u Hrvatskoj stranci prava 1990.-1992. (Pogled iz provincije)“, koji je objavljen u zborniku radova *Pravaštvo u hrvatskome političkom i kulturnom životu u sučelju dvaju stoljeća*, što su ga uredili dr. Zdravka Jelaska Marijan i dr. Zlatko Matijević, a 2013. objavio Hrvatski institut za povijest: kad se je u kasno proljeće 1992. rodila inicijativa za ujedinjenje nacionalne oporbe, a time i za zajednički nastup na izborima koji su se uskoro imali održati, onda je Ivan Gabelica bio zdušni podupiratelj te ideje.

Ruku na srce, valja priznati da ju je u odnosu na „našu“ izbornu jedinicu, puno više zalaganjem Zdenka Loze nego mojim (premda sam se i ja pridružio hodočašću), podupro i Marko Veselica sa svom *punitinom svojih prava*, ali se je ona slomila na otporu Dobroslava Parage koji je tih dana preživio 753. (ili možda čak 754.?) pokušaj atentata, pa je bio malko nervozan (a valjda je i sâm, poput Slobodana Langa, htio nastupiti na kojemu izbornome skupu, osiguran uzoritom i milogledom pratnjom te oboružan zanimljivom i inspirativnom ikonografijom koja je tako godila skupljačima fotografija s ključem). Uglavnom: od suradnje nije bilo ništa (da o ujedinjenju i ne govorimo), pa je i poraz bio zajamčen. Nije me neposredno pogodio, jer na izbore nisam ni izišao: pristao sam biti kandidatom tek ako dobijem i potporu Hrvatske stranke prava.

I u kasnijim je godinama Ivan Gabelica uvijek bio spreman na udruživanje pravaških strančica, ali je stvar zapinjala uvijek na istome: na volji Hrvatske demokratske zajednice koja je moderirala ključne elemente tzv. pravaške scene.

Budući, pa ubrzo potom i bivši magistar Đapić – čudne li, parabolske putanje jedne znanstvene karijere! – uz asistenciju svog mentora Borisa Kandarea, najprije je maknuo Paragu (na sličan način na koji je ovaj već 1990. – čim je dojezdio sa Zapada – ustranu gurnuo obnovitelje stranke koji su ga koncem veljače na daljinu izabrali predsjednikom), da bi potom stalno ponavljao mantru o tzv. ujedinjenju, onim tonom kojim je 11. ožujka 1994. kadio predsjedniku Tuđmanu da ga je citirao u svojoj maturalnoj radnji – jamačno kame-nu temeljcu za sve svoje kasnije znanstvene uspjehe – pa se je istom zgodom obvezao da ne će iskakati iz okvira zacrtanih „državnom politikom“, jer se je na noge predsjedniku države i došlo da se – što na sastanku reče Bosiljko Mišetić – pravaštvo prilagodi političkom trenutku sadašnjosti, odnosno da se izgradi jedan dobar odnos sa službenom politikom, kako je učeno i autoritativno priklopio mentor Kandare netom prije nego što će se „drugovima“ (sic!) zaključno obratiti Gojko Šušak.

Šuškovi „drugovi“ su svoj dio pogodbe otad uredno ispunjavali. Kako je Paraga počeo Tuđmana kao nedemokrata, diktatora i zlotvora denuncirati najprije čovjekoljubivim, autentično demokratskim i duboko principijelnim zapadnim, osobito američkim forumima – a potom je protiv visokih hrvatskih dužnosnika podnio kaznenu prijavu Međunarodnome kaznom sudu za bivšu Jugoslaviju, sugerirajući, dakle, da su počinili teške zločine, jedine za koje je to sudište moglo i smjelo suditi – pa je oko njega ostala samo šačica osebujnih likova, novinara bez tekstova i književnika bez knjiga, ravnatelja kojekakvih instituta bez adrese i znanja te znanstvenika sličnoga kalibra, o njemu više nitko nije vodio računa: barem formalno je ujediniteljska kampanja bila u rukama budućeg magistra.

Kratkoročno je, da se Vlasi ne dosjete, sklopljen izborni savez, na temelju kojega je Gabelica kao predsjednik Hrvatske čiste stranke prava na stvarno zajedničkoj listi s Hrvatskom strankom prava izabran u Sabor. Kako je, pak, doista zamišljao „ujedinjenje“, Đapić je pokazao prigodom jednog oduljeg putovanja u inozemstvo (prekomorska operacija Matan und Jaranen GmbH), kad je svojim privremenim zamjenikom imenovao ne Gabelicu – for-

malno političkog tajnika – nego čeljade bez ikakve političke prošlosti, dakako i bez sadašnjosti, ali s tom prednošću da se je nekad potpisivalo lijevom, a nekad desnom petom. Nitko mu ime nije znao ni onda, dakle je posve nemoguće da bi ga se netko sjetio sada.

Koliko je to Gabelicu pogodilo, nije mogao sakriti na jednome od tobože ujediniteljskih sastanaka – nisam, doduše, bio članom njegove stranke, niti sam prihvaćao njegove prijedloge, pa ni vrlo galantne ponude u tom smjeru, ali sam se nekima od tih sastanaka na poziv, nekad njegov, a nekad i nekih drugih, ipak pridruživao – baš kao što se je na jednom od

njih, 1997. ili 1998., u Buzinu, kod Ivana Kranjčine, koji je tada bio, koliko se sjećam, pravaški zastupnik u gradskoj skupštini, pred tridesetak ljudi zgražao nad činjenicom da je Ante Prkačin izbačen iz stranke bez mogućnosti iznošenja obrane i bez prava na pravni lijek: Neka se žali upravi vodovoda, poručio je profesor pravnoga fakulteta i mentor magistra *in spe*...

Sve je to, naravno, bio izraz svjesno i namjerno provedene negativne selekcije: za nekoliko groša i poneki kvadrat, Đapić je stranku stavio u službu onoga tko joj ga je i doveo na čelo – u službu Hrvatske demokratske zajednice u kojoj je, uostalom, i pravio prve političke korake, poslušujući

1990. pečeno volovsko meso na stranačkim feštama po osječkim birtijama. Zato je Gabelicu doživljavao kao opasnog suparnika – nisu ga ugrožavali ljudi koji su svoje silne pravaške karijere godinama kalili u Hrvatskoj seljačkoj i u Hrvatskoj socijalno-liberalnoj stranci (tamo se je, valjda, svjedočilo autentično pravaštvo!) – što je u konačnici logično rezultiralo povjeravanjem sudbine Hrvatske stranke prava poznatim pravaškim ideolozima: Mati Graniću i Slavenu Letici, teoretičaru četvrte Jugoslavije koji se, valjda, i u zagrobnom životu čudi i križa – kao što se je u svoje doba križao nad onom lemozinom što ju je odlučio pogledati iz veće blizine nego što se lemozina obično gleda – kako mu je pošlo za rukom da se, skupa sa Zdravkom Tomcem, prometne u jednog od ideologa i perjanica takozvane hrvatske desnice, skupine cirkusanata koja je takve ideologe jamačno i zavrijedila.

Nisu, naime, predsjednika Hrvatske stranke prava zanimali ljudi koji imaju uvjerenja, a ne daju da se njima manipulira, kao što mu ni ja – neka mi se dopusti neskromno spomenuti – nisam dopustio da se posluži mnome, kad mi je, dosta godina kasnije, u bujici samohvala izrečenih tronutim i smrtno ozbiljnim tonom, u kojoj je posebno mjesto imalo isticanje vrhunca vlastite političke karijere (da ga se, naime, kad se na kumulonimbusima umori od uloge poluboga, s vremena na vrijeme udostoji nazvati i sâm Ivo Sanader, čovjek kojega su zatravljeni hadezeovci, tzv. neovisni mediji i sâm Đapić, koji će kasnije hiniti burnu predizbornu svađu sa Sanaderovom strankom, u to vrijeme nosili na rukama kao što se u lipanjskim procesijama, okićen ljiljanima, nosi gipsani kip svetoga Ante) – ponudio da će me previšnjom milošću instalirati u stranačko vodstvo. Nije upalilo: magistar-predsjednik je posve krivo pomislio da je njegov lakat mjera svih ljudi.

Nesuđena obrana Dinka Šakića

Kad se je negdje u proljeće 1998. počelo govoriti da slijedi izručenje – ili predaja – Dinka Šakića Hrvatskoj, nekadašnji odvjetnik Ivan Gabelica bio je saborski zastupnik.

RAZGOVOR

Msgr dr. STJEPAN LACKOVIĆ, TAJNIK NADBISKUPA STEPINCA:

ZA NADBISKUPA JE RODOLJUBLJE BILO JEDNO OD NAJVEĆIH KRJEPOSTI!

Prečasni dr. Stjepan Lacković bio je tajnik nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca od rujna 1941. do srpnja 1945., kad je pošao u Rim u pratnji papinskog legata opata Ramira Marconeja. U Rimu su mu jugoslavenske komunističke vlasti na prijevazu oduzele putovnicu, kad ju je htio produljiti. Time mu je onemogućen povratak u domovinu, pa je

Razgovarali:
Ivan GABELICA & Tomislav JONJIĆ

muževa novije hrvatske povijesti, njegova su sjećanja važna za hrvatsku i nacionalnu i crkvenu povijest. Radi toga ih u autoriziranom obliku objavljujemo u *Političkom zatvoreniku*, mjesečniku Hrvatskoga društva političkih zatvorenika.

PZ: Prečasni, Vi ste bili tajnikom zagrebačkog nadbiskupa, blaženoga Alojzija Stepinca u doba Drugoga svjetskog rata...
LACKOVIĆ: Da, bio sam tajnik nadbiskupa Stepinca u dotad najteže i najslavnije doba hrvatske povijesti, u doba kad je hrvatski narod pokušao ostvariti svoje prirodno pravo, pravo na vlastitu državu, koje mu pripada po Božjim i po ljudskim zakonima.

PZ: Možete li reći, kako je nadbiskup Stepinac gledao na uspostavu Nezavisne Države Hrvatske?
LACKOVIĆ: Ja sam postao njegovim tajnikom tek nekoliko mjeseci kasnije, pa ne mogu autentično svjedočiti o onome što je nadbiskup

mislio i govorio u travnju 1941. Međutim, čitavo vrijeme što sam mu bio tajnikom, u tom pogledu nije bilo nikakvih promjena. Nadbiskup Stepinac je bio bezuvjetni hrvatski rodoljub, a svoj stav prema hrvatskoj državnosti, ostvarenoj u vrlo teškim međunarodnim prilikama 1941., sam je najjasnije izrazio onom znamenitom rečenicom: "Ja bih bio ništarija da nisam osjetio bilo svog naroda, koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji!" Tako je mislio i tako je govorio. Stepinac nije kalkulirao, niti se koga bojao, jer je njegova savjest doista bila čista.

PZ: Vi, rekoste, niste bili tajnik u vrijeme sklapanja Rimskih ugovora, ali je teško vjerovati da nadbiskup nije komentirao Paveličevo držanje i uopće postupak hrvatske vlade u travnju i svibnju 1941., prigodom razgraničenja s Italijom.
LACKOVIĆ: Općenito, nadbiskup Stepinac se nije bavio politikom. Stoga nema sumnje, da se on ni na koji način nije miješao u hrvatsko-talijanske pregovore. Međutim, bio je dobro svjestan, da hrvatska strana u tim pregovorima nije nastupala na ravnoj nozi. Hrvatska ni politički, ni diplomatski, ni vojnički, ni gospodarski nije mogla sprječiti italijansku okupaciju, a kasnije i aneksiju dijela Dalmacije. No, Stepinac je znao da je Pravda spora, ali dostižna i znao je da će doći vrijeme da se oteći krajevi vrata Hrvatskoj. To je jednostavno povijesna nužda. Sve što se u to vrijeme moglo postići, bilo je olakšanje položaja Hrvata u području kojim su

Msgr. dr. Stjepan Lacković prigodom obilježavanja 60-godišnjice misništva

do sloma Jugoslavije i komunizma borovao u inozemstvu, uglavnom u Rimu i Sjedinjenim Američkim Državama, gdje je kasnije bio župnikom hrvatske župe u Lackawanni. Hrvatsku je prvi put posjetio 1991., a u Domovini živi već dvije godine. S njim smo nešto više od dva sata razgovarali u utorak, 23. srpnja 2002., u njegovoj skromnoj sobi u Domu umirovljenih svećenika na zagrebačkom Kaptolu. Na kraju razgovora, preč. Lacković je pokazao živo zanimanje za sudbinu Hrvata u BiH i sudbinu same BiH. Nju on drži hrvatskom zemljom, pa smatra da bi hrvatska politika trebala težiti tomu, da Republika Hrvatska i BiH sutra opet budu jedna država...

S obzirom na to da je preč. Lacković autentični svjedok događaja neposredno povezanih s jednim od najvećih

"Hrvati i Srbi dva su svijeta." Zapis iz dnevnika nadbiskupa Stepinca za 28. ožujak 1941.

ZATVORENIK br. 126, rujan 2002. 5

Razgovor s tajnikom nadbiskupa Stepinca, msgr. dr. Stjepanom Lackovićem

S obzirom na njegove brojne polemičke tekstove o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, Šakićeva mu se je najbliža rodbina – ne sjećam se, je li ju poznao otprije ili ne – obratila kao mogućem branitelju. Saborski zastupnik, međutim, nije odvjetnik i ne može nikoga braniti pred sudom.

Ja sam tada već bio (opet) odvjetnik, pa me je Ivan pitao, kako gledam na mogućnost da obranu preuzmemo obojica, zajedno. Pristao sam, naravno.

U skladu s time je na jedan od sastanaka pozvao i mene. Govorio je on, onako kako smo se dogovorili, jer su se Šakićevi njemu bili i obratili; ja sam uglavnom šutio.

Nedvosmisleno je kazao kako je spreman napustiti Sabor i sve ono što saborski mandat sa sobom nosi te se ponovno upisati u Hrvatsku odvjetničku komoru – dakle, i platiti znatnu upisninu (danas ona iznosi pet tisuća eura, tada je iznosila deset tisuća njemačkih maraka) – uz dva uvjeta.

Prvo, ako je Dinko Šakić svjestan kako će po dolasku iz Argentine, ako i kad bude suđen, zacijelo biti i osuđen na najvišu zatorovsku kaznu bez obzira na ikakve dokaze; i drugo, ako je spreman prihvatiti da se u kontekstu njegova suđenja raspravlja o jasenovačkom logoru na temelju baš svih raspoloživih dokaza, neovisno o tome, što će komu konvenirati, jer hrvatskom narodu u odnosu na Jasenovac i Nezavisnu Državu Hrvatsku na prvome mjestu treba istina.

Ni o kakvom honoraru nije prozborena nijedna riječ.

Mi smo bili spremni, no kad je do izručenja došlo, sâm osumnjičenik izabrao je druge branitelje i drugačiji pristup obrani – takav da ni u vrijeme suđenja niti danas ne znamo da bi ono u historiografskom i političkom smislu imalo ikakvo značenje.

Nisam čuo da je koji pravnik kazao da ga se je dojmilo i u pravnom pogledu. Uglavnom: sve se je odvijalo u miru i tišini, bez remetiteljskih čimbenika, politički korektno i beznačajno, kako je uostalom i bilo zamišljeno. Antifašistički, kao uostalom i neka druga naizgled spektakularna suđenja.

Kazna izrečena Dinku Šakiću bila je, očekivano, maksimalna: samo posve navivni su mogli očekivati drugačije. Na pisma koje mi je Šakić kasnije poslao s njezina odsluženja – jedno preko tadašnje predsjednice Hrvatskoga društva političkih zatvorenika Kaje Pereković, a jedno

Znanstvena studija o odnosu kardinala Stepinca prema hrvatskoj državi

i izravno – nisam odgovorio, prihvaćajući moguću pedepsu zbog toga što tom zgođom nisam, simbolički, gladne nahranio, žedne napojio, a utamničene posjetio.

A bit će da je i ta epizoda utvrdila Gabeličinu nakanu da se posveti i znanstvenom izučavanju razdoblja hrvatske povijesti koje ga najviše privlačilo i najviše mučilo: razdoblju Nezavisne Države Hrvatske.

To će kasnije biti okrunjeno knjigom o odnosu nadbiskupa Stepinca prema hrvatskoj državi, knjigom što je svojom željeznom logikom i svojom beskompromisnošću doista spomenik mu trajniji od mjedi.

Ja ću, pak, uvijek žaliti što nije doradio i kao knjigu objelodanio podlistak o odnosu Hrvatske seljačke stranke prema hrvatskoj državnoj neovisnosti, objavljen prije dvadesetak godina na stranicama upravo ovog časopisa.

Nije mi poznato da se ijedan rad o toj temi može staviti uz bok Jarebovoj *Pola stoljeća povijesti hrvatske politike* i tomu Gabeličinu podlistku. On, doduše, po zanatu nije bio povjesničar – pa se nije razmetao tehnikalijama koje i u historiografskim vodama često služe za *obsjeniti prostotu* – ali je znao misliti, kritički pristupiti povijesnim dokumentima, ljudima i procesima; znao ih je interpretirati i ocjenjivati darom koji i u toj struci imaju sasvim rijetki.

Pritom, dakako, nije nikad, u ime učene poze i neke šuplje znanstvenosti, po-

kušavao prikriti Arhimedovu točku svog svjetonazora i svojih uvjerenja: uvijek se je znalo da na sve gleda kao Hrvat, iz hrvatske perspektive.

Zato je prava šteta da je – odbijajući moje, a valjda i druge sugestije da završi rad o Mačekovu *lajbeku* – posljednje godine rada utrošio na studij starije hrvatske povijesti, studij koji nije okončan objavljivanjem knjige.

Nije prihvatio ni moj prijedlog da kao knjigu objavi svoje saborske govore: do danas, mislim, ideološki i nacionalno-politički najkonzistentniju – a i oratorski jedva nadmašenu – govorničku cjelinu izgovorenu u sabornici u modernoj hrvatskoj državi.

„Da ne izgubim vjeru...“

A otprilike pet godina prije nego što je izišla njegova knjiga o blaženom Alojziju Stepincu, bili smo nas dvojica na Kaptolu kod nekadašnjeg nadbiskupova tajnika, msgr. dr. Stjepana Lackovića, s kojim je Ivan već ranije bio višekratno razgovarao.

Ako ga domovinska javnost možda nije dostatno poznavala, Lacković nije bio nepoznanica onoj emigrantskoj: u periodici su objavljeni brojni zapisi i fotografije, svjedočanstva o njegovim korektnim, pa i dobrim odnosima i s onim političkim ljudima do kojih ni Gabelica ni ja nismo držali više nego do lule duhana. No, Lacković je bio i dušobrižnik, i znao je da je Krist došao zbog grješnika, a ne zbog pravednika; uostalom, emigracija je po logici stvari poravnavala mnoge neravnine.

Napokon, nas dvojica smo mu došli ne zbog njih, nego zbog Stepinca, kao Hrvati i kao katolici, s posve jasnim i neskrivenim polazištem: Crkva kojoj pripadamo i izborom svojih roditelja i vlastitom voljom i uvjerenjem, jedna je i opća, katolička, i ne pravi razliku ni po rasi, ni po nacionalnoj pripadnosti niti po čemu drugome. Zato bi, nam, dakle, jedan talijanski, filipinski ili sirijski svetac mogao, pa i morao biti posve jednak jednomu hrvatskomu, ali ipak – svi znademo da nije tako.

I bit će da i sâm Svevišnji ima nešto s time da su nam oni malobrojni naši sunarodnjaci koji su proglašeni blaženima i svetima, ipak bliži od svih ostalih, i da nam srca zaigraju na njihov spomen, a ne

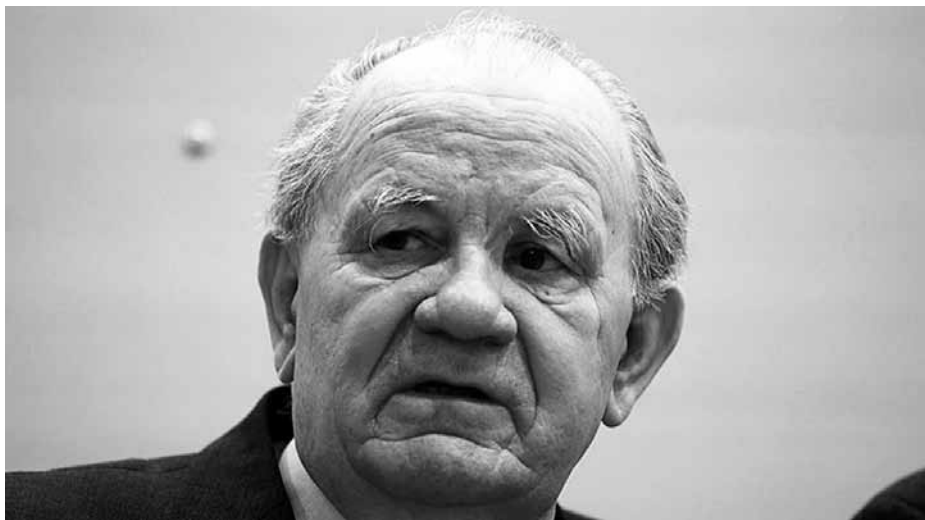
na spomen, recimo, svetoga Getulija iz Tivolija ili svetoga Gašpara od Bufala.

A ako je tako, onda nam je zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac važan ne samo po tome što hoće ili ne će biti proglašen svetim – to je, držali smo, ionako stvar Duha Svetoga, ne mogavši tada ni u najgoroj mòri pomisliti da će zbog uzvišenih, nebeskih razloga, umjesto Duhu Svetomu pravo veta u tom pogledu biti dano bratskoj i prijateljskoj, kršćanskoj Srpskoj pravoslavnoj crkvi! – nego nam je važan i po tome što se je kao zagrebački nadbiskup, hrvatski metropolit i čovjek kojega hrvatski katolici s razlogom smatraju svetim, zauzeo za pravo hrvatskog naroda na vlastitu državu, tvorevinu kod čijeg se nastanka jest – što je koncem travnja 1941. sâm kazao – pokazala ruka Božja na djelu, ali koja je nesavršena već samim time što je djelo i ljudskih ruku.

Jer: „Hrvatski se je narod plebiscitarno izjasnio za hrvatsku državu, i ja bih bio ništarija da nisam osjetio bilo svog naroda koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji!“ Ništa manje se od Stepinca nije smjelo očekivati, ništa više od toga nije ni trebalo tražiti.

Potužio se je tom zgodom msgr. Lacković na nešto i na neke (pa i na mnoge), ali: ostavimo to za drugu zgodu – a potužio se je i na to što je objavljeno već tada, u samome razgovoru: da su mu vrata *Glasa Koncila* zatvorena, jer je o nadbiskupu, kojega je, skrušeno sam spreman vjerovati, kao tajnik jamačno poznao bolje nego što su ga poznavali, recimo, kardinal Casaroli i kardinal Bergoglio zajedno, one važne, sudbonosne 1991. pokušao progovoriti vlastitim riječima, ne podilazeći nikomu i ničemu, i svjedočeći da je – ta je misao izvučena u naslov razgovora – „za nadbiskupa Stepinca rodoljublje bilo jedna od najvećih krjeposti“, pa je taj hrvatski metropolit svetac ponajviše po tom što je umro za Istinu, pripadajući svojoj Crkvi i svom narodu, i ne klanjajući se zlatnoj teladi, stolovala ona na Dedinju, Tuškancu, Pantovčaku ili na kojemu četvrtom brijegu.

Razgovor je nakon autorizacije – nije na njoj inzistirao prečasni Lacković, nego sam na njoj inzistirao ja – objavljen u *Političkom zatvoreniku* podjesen 2002. godine. Mnoge su posljedice bile predvidive: onaj tko znade beknuti o povijesti Hrvat-

Ivan Gabelica u posljednjem razdoblju života

skoga katoličkog pokreta u prvoj polovici 20. stoljeća (pa čak i da baš ništa ne zna o sporovima nastalima uvođenjem redovite katoličke hijerarhije u Bosni i Hercegovini 1881., koji su s Evandjeljem i kršćanskom ljubavi imali vrlo malo veze, ali se protežu, na našu žalost, do dana današnjega), znade koliko duboke su bile ondašnje rane i ondašnji rascjepi, i koliko dugih desetljeća se protežu plodovi te kršćanske snošljivosti i razumijevanja.

Zorno o tome, naime, svjedoče i napete, uzbudljive uspomene protagonista tih događaja između svjetskih ratova koje se s vremena na vrijeme pojavljuju u časopisima ili kao knjige, pa vičnije oko najkasnije na trećoj stranici nedvoumno prepoznata, kojemu od umiljatih evanđeoskih tabora pripada koji pisac, a na koji se tabor i sada, nakon tih dugih desetljeća, kad na ovoj Zemlji možda više ni praha nema, i dalje, neumorno i neumoljivo, odnosi ono tužno *anathema sint...*

Nismo, dakle, ni Ivan ni ja imali nikakvih iluzija o tome kako će u stvarnome životu biti primijenjena ona formula koja se obično, možda ne i sasvim ispravno, pripisuje sv. Augustinu (...*in omnibus caritas*), pa smo znali da će posljedica biti, jer – prašta Bog, ali ne praštaju ljudi, pa ni oni koji si umišljaju da imaju ekskluzivni ugovor o zastupanju dragoga Boga (zbog čega im se ponekad, čak počesto, učini da aureolu vide i oko vlastite glave!).

Najbanalnija je bila ona da mu je pri radu na knjizi uskraćen pristup dijelu Stepinčeve dokumentacije. Kao da je neprijatelj, i kao da je onima što jesu neprijatelji,

ikad pošlo za rukom pronaći išta što kalja Nadbiskupov svetački lik.

Čemu, dakle, strah? I uvijek iznova: tko je tim ljudima dopustio da se tako boje?!

A kad smo jednom, desetak godina kasnije, te tužne pojave i te nesretne sudbine – jer iza svakog je cenzora jedna nesretna sudbina – komentirali pod suncobranom na zagrebačkome Britanskom trgu, Ivan je Gabelica poluglasno, više za sebe nego meni, izrekao riječi koje se od čovjeka njegove dobi nikad ne očekuju: „I tako smo, dakle, došli dotle da na pragu svoje sedamdeset pete za ništa ne molim Boga tako žarko, kao za to da ne izgubim vjeru...“

Nije pritom bio u, primjerice, onakvoj „križi vjere i križi Crkve“ o kakvoj je u ljeto 1971. u *Kritici* pisala Smiljana Rendić; nisu ga morila metafizička pitanja ili kakve teološke ili ekleziološke dvojbe s kojima se svaki čovjek s vremena na vrijeme bori; brinula ga je spremnost nekih crkvenih krugova da za mršave ovozemaljske nagrade ponize vlastitu službu, i podcijene misli i osjećaje vlastite pastve za volju onih kojima nije ni do pastve ni do pastira.

Vjeru Ivan nije izgubio, niti je kad smetnuo s uma da i pastira, hvala Bogu, ima drugačijih. Ipak, samo onaj tko je ravnodušan i prema Hrvatskoj i prema Crkvi kojoj većinom pripadamo, ne shvaća dramatičnu težinu te njegove jadikovke, i dramatičnost vremena u kojem ju se je moralo izreći onda, i sačuvati za budućnost time što ju ponavljam sada...